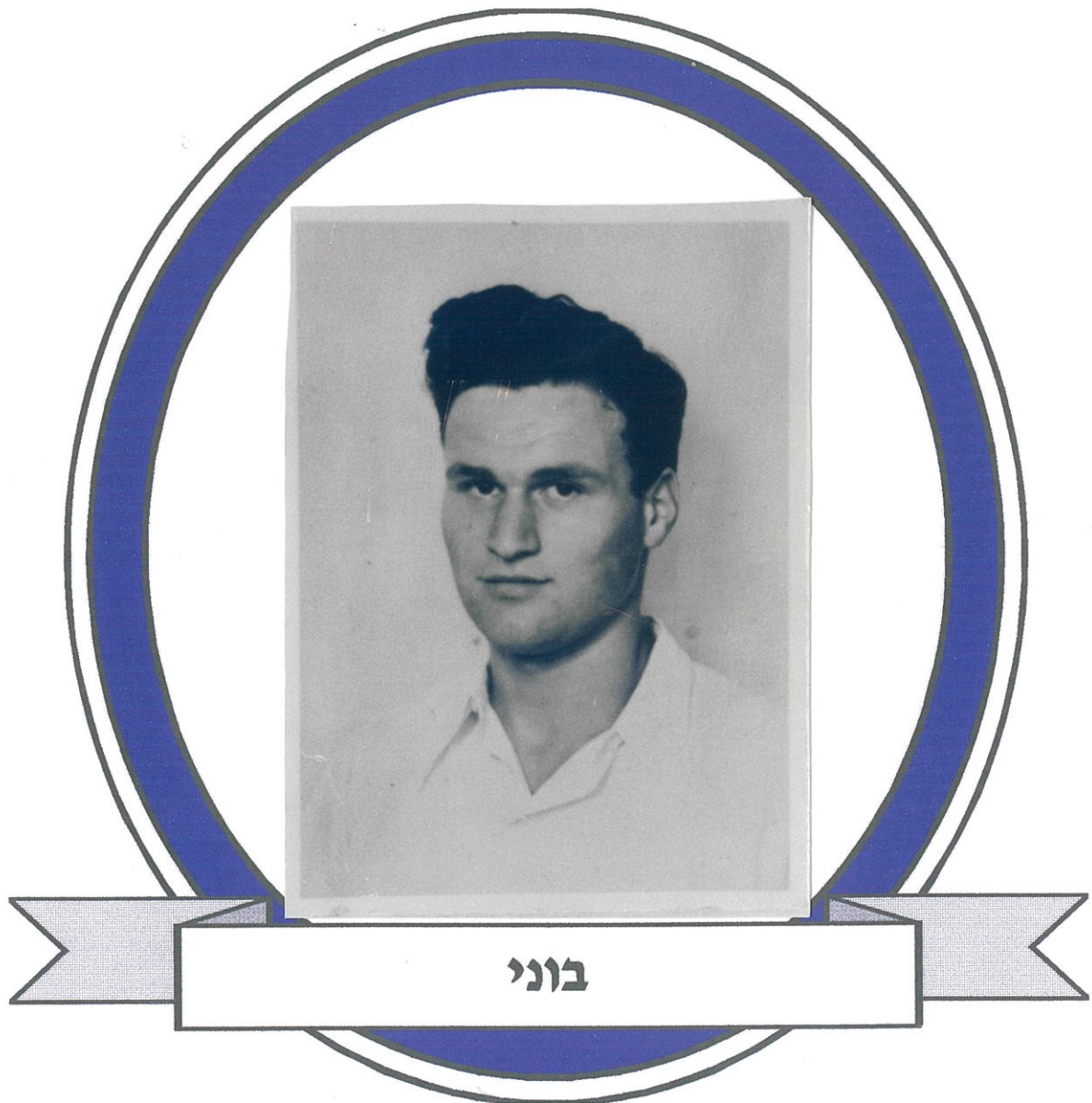

עבודת שורשים

בנימין (בוני) היימן ז"ל

בוני

גלעד היימן

תשרי תשנ"ז, אוקטובר 1996

תוכן הענינים

- 1 • מבוא
- 2 • סיכום חייו של בוני
- 4 • עבודתו של בוני
- 6 • מקומו של בוני במשפחה
- 8 • הפעולה בה נפל בוני
- 9 • מקום קבורתו של בוני
- 10 • אכסנית הנוער "בית בנימין"
- 16 • סיכום

מבוא

העבודה הזאת אינה כמו כל עבודת שורשים שמסכמת בקצרה על כל בני המשפחה הקרובה או הרחוקה. זו עבודה על בן אדם אחד. זאת אחת הסיבות שבחרתי בעבודה זאת. אני יודע שהאיש הזה (בוני) אינו מיוחד מבחינה מדינית או דבר כזה. אבל מבחינתי הוא לא חייב להיות כזה בכדי שאקדיש לו את עבודת השורשים. הסיבה העיקרית שגרמה לי להכין עבודה זו עליו היא, שחשבתי שזאת דרך יפה ומכובדת להנציח את זכרו. לפני תחילת העבודה לא הכרתי את בוני וחשבתי שהעבודה תעזור לי להכיר אותו. ועכשיו, בתום העבודה אני חושב שהצלחתי להכיר אותו בצורה מעמיקה יותר. כאשר אני אומר שאני מכיר אותו בצורה מעמיקה יותר אני מתכוון שהצלחתי ללמוד עליו לא רק את תולדות חייו, אלא גם על אופיו.

קברו של בוני
בבית העלמין
הצבאי בהר
הרצל בירושלים

סיכום חייו של בוני

בוני הוא דוד של אבא שלי ואח של סבא שלי. הוא נולד בבית החולים היהודי שנמצא בעיר קלן שבגרמניה בתאריך 18.7.1928. השם שניתן לבוני בלידתו היה וולטר יהודה היימן. כשהוא נולד אביו היה בן 36 ואמו היתה בת 25. אחיו (סבא שלי) היה בן 3 וחצי כאשר הוא נולד. כאשר הוא היה בן 6 וחצי נולדה לו אחות (דודתו של אבי-חנה). באפריל 1936 כאשר הוא היה באמצע כיתה ב' בבית הספר היהודי העירוני הוא היגר ארצה עם כל בני משפחתו לרחוב ארלוזורוב בירושלים. אחרי כמה שבועות שהם גרו בארץ בוני (שקראו לו עדיין וולטר יהודה) בא לביתו יום אחד ואומר שהוא רוצה לשנות את שמו לבנימין. תחילה הוריו לא הסכימו לשנות את שמו. אולם לאחר זמן שהוא לחץ על הוריו הוא הצליח לשכנע אותם לשנות את שמו באופן רשמי מוולטר יהודה היימן לבנימין היימן. חבריו נתנו לו את שם החיבה בוני. עד סוף כיתה ה' למד בוני בבית הספר הפרטי בית הילד ברחביה, ובכיתה ו' הוא למד בבית הספר העממי תלפיות. בוני היה פעיל בצופים ומאוחר יותר התמנה למדריך. אחרי לא הרבה זמן משפחתו עברה לרחוב אלפסי 33. כעבור כמה שנים בזמן שבוני למד בתיכון בבית הכרם עברה המשפחה מרחוב אלפסי 33 ל- 45 מכיוון שהנוף שם היה יפה יותר. אחרי שגמר את בית הספר התיכון קצת לפני תחילת מלחמת השחרור הוא הלך להיות נוטר בשרות הצבא הבריטי. בעזרת כלי הנשק שקיבלו הם התאמנו אחד עם השני והעבירו את הנשק בניהם כדי שכולם יהיו מיומנים. בתחילת 1948 אביו נפטר. באותה שנה כאשר היה בן 20 פרצה מלחמת השחרור. הוא הועבר לפלמ"ח והיה בחטיבת הראל. בתום מלחמת השחרור השתחרר בוני והלך ללמוד בטכניון בחיפה. בתחילת לימודיו הוא גר עם אחיו חיים שהיה נשוי לחווה מפני שלא היה לו מקום לגור. אחרי זמן מה הוא רכש לעצמו דירת חדר ליד הטכניון. כעבור שנתיים הוא החליט שמספיק לו ללמוד ומצא לעצמו עבודה במפעל לכימיקלים וחומרים כימיים.

יום אחד, בזמן שבוני שירת במילואים, חזרה אחותו חווה, מהצבא הביתה עם חברה שלה, ובדרך עצרה לקנות עיתון. בעיתון היה כתוב:

בנימין היימן נהרג בפעולה צבאית

בוני אהב מאוד את החברה והתחבר עם אנשים בקלות. הוא היה את טוב ומתחשב ביותר. בחופשים הוא טייל המון עם חבריו, והוא אהב מאד להתעסק עם מפות. בנוסף הוא אהב לצלם ולשמוע מוסיקה קלאסית.

היימן, בנימין

בן רוברט-מרדכי ומרטה. נולד ביום א' באב תרפ"ח (18.7.1928) בקולוניה אשר בגרמניה. בשנת 1936 עלה לארץ. אחרי שסיים את לימודיו בבית-הספר התיכון בבית-הכרם בירושלים למד בטכניון העברי בחיפה וסיים את לימודיו בו כטכנאי-מכונות. היה נוטר בנוה-יעקב, חבר פעיל ב"הגנה", השתייך לפלמ"ח והשתתף במלחמת-הקוממיות מתחילתה ועד סופה במבצעים רבים. ביום י"ח באלול תשט"ו (5.9.1955) נפל בקרב

בסביבות גיר-יצחק והובא למנוחת-עולמים בבית-הקברות הצבאי שעל הר-הרצל בירושלים.

מתוך ספר יזכור, משרד הבטחון, 1969

עבודתו של בוני

בוני עבד במפעל לכימיקלים של ישראל שנמצא באזור התעשייה של חיפה. ליד כניסת המפעל ישנה אנדרטה לזכרם של אנשים שנהרגו בזמן שעבדו במפעל. אחד מהאנשים שעל האנדרטה הוא בוני. כל יום זיכרון שמים על שולחן תמונה וקצת על חיוו של כל אחד מהאנשים.

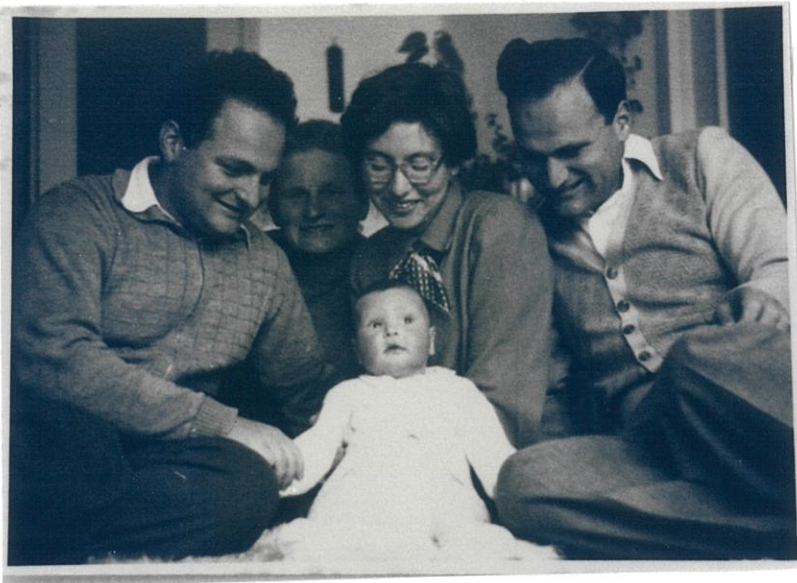
מפעל דשנים וחומרים כימיים בע"מ בו עבד בוני. את האנדרטה אפשר לראות בקצה הימני התחתון של התמונה.

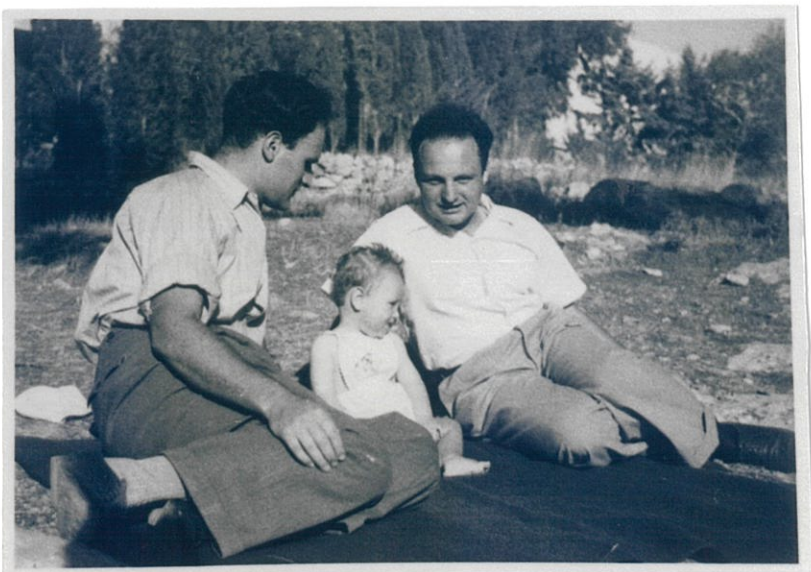
האנדרטה לזכרם של הנופלים במפעל לדשנים וחומרים כימיים.

מקומו של בוני במשפחה

בוני הוא דוד של אבא שלי ואח של סבא שלי. בנם של רוברט ומרטה היימן. נכד למוריץ ובלהה היימן, ולאדולף ויוהנה מאיר. בוני אח לחיים ולחווה. הוא דוד לאריאל ובני היימן, וליעל אורי ורותי מנדלסון. הוא בן דוד ליעל ורם חיימי. נכדיו של אחיו הם תומר גלעד ושחר היימן, אשכר איילון וגלית היימן. נכדיהם של אחותו חוה הם זוהר זיו ושי מנדלסון (ילדים לבילי ואורי) וסלעית סער ועוז חסון (ילדים ליעל ושמעון).

בוני מצד ימין יחד עם סבתי חוה, סבי חיים, אמו של סבי מרתה (מאחור) ואבי אריאל בהיותו תינוק.

בוני (הקרוב למצלם) סבי חיים ואבי אריאל כשהיה תינוק.

בוני מאחור יחד עם סבי חיים (מימין) סבתי חוה (משמאל) אבי אריאל (התינוק) ודודתו של אבי טרודה שהיא כיום בת 90 וחיה בניו-יורק.

תמונה משפחתית נרחבת. בוני קדימה מימין. ניתן לראות גם את האמא של סבתי חוה ששמה מרגוט והיא מאחור בין סבי חיים לאמו מרתה.

הפעולה בה נפל בוני

בוני נפל במסגרת סיור מעבר לגבול ליד ניר יצחק שבנגב. הסיור נערך על מנת לבדוק את הערכות המצרים בדרום רצועת עזה ולהשיג ידיעות מודיעיניות. התאריך היה 5.9.1955. הם היו חמישה חיילים. לפי הידיעות שהיו בידיהם לא היו כוחות בשטח. אולם כאשר חצו את אחד הכבישים נפתחה עליהם אש חזקה. בוני נהרג מיד במקום. חייל נוסף נהרג מאוחר יותר ושניים הצליחו לחמוק חזרה לשטח ישראל. המצרים תפסו בשבי את החייל יהושוע אניקסטר. יהושוע הוחזר לארץ כשהייתה החלפת השבויים בין ישראל ומצרים לאחר מבצע קדש. סיפורו של יהושע התפרסם בעתון "במחנה" ב-16.2.1972. הסיפור מצורף בדפים הנפרדים.

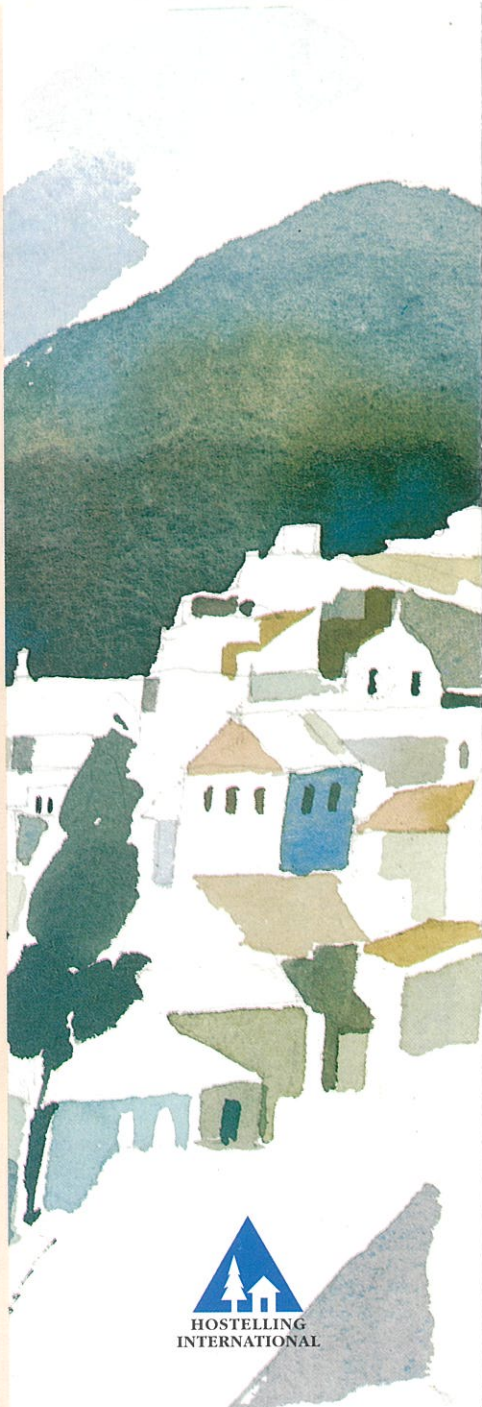
מקום קבורתו של בוני

בוני קבור בחלקה הצבאית שבהר הרצל בירושלים.

אכסנית נוער "בית בנימין"

אכסנית הנוער "בית בנימין" נמצאת בצפת. היא נקראה על שמו של בנימין היימן. הסיבה לכך שהיא נקראה דווקא על שמו היא מכיוון שמשפחתו אהבה מאד לטייל וחשבה שכך יהיה טוב להנציח את שמו. משפחתו של בוני תרמה את שארית כספו של בוני מעבודתו לטובת האכסניה. הכסף ניתן לאיגוד אכסניות הנוער מפני שהמשפחה לא רצתה להשתמש בכספים אלה לצרכים פרטיים. גם המקום שבוני גר בו בזמן עבודתו ניתן לטכניון כדי שהם יוכלו לתת אותו לסטודנטים. באחד ממרתפי האכסניה נמצא לאחרונה ספר מבקרים ישן שבו כתבו מבקרים את דעתם על האכסניה. בספר כתבו אנשים מכל מיני ארצות כמו גרמניה, צרפת, יפן ועוד. הספר מהשנים 1959-1961, והוא שריד לפנת זכרון שהיתה בעבר באולם הכניסה לאכסניה. הספר נשמר כיום בידי המשפחה ויוחזר לאכסניה כאשר יוקם מחדש (בעתיד הקרוב) יד לזכרו.

צפת ת.ד. 1139 P.O.B. SAFED

לוחמי הגטאות 1, Lohamei Ha-geta'ot St.
טל. 06-921086 Tel. 06-973514 פקס 06-973514 Fax

BEIT BINYAMIN YOUTH HOSTEL SAFED

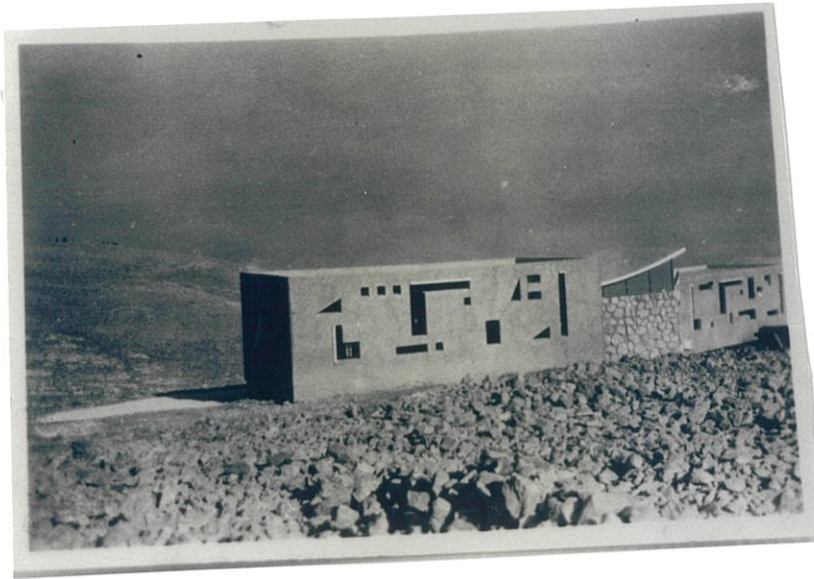
אכסנית נוער ובית הארחה "בית בנימין" צפת

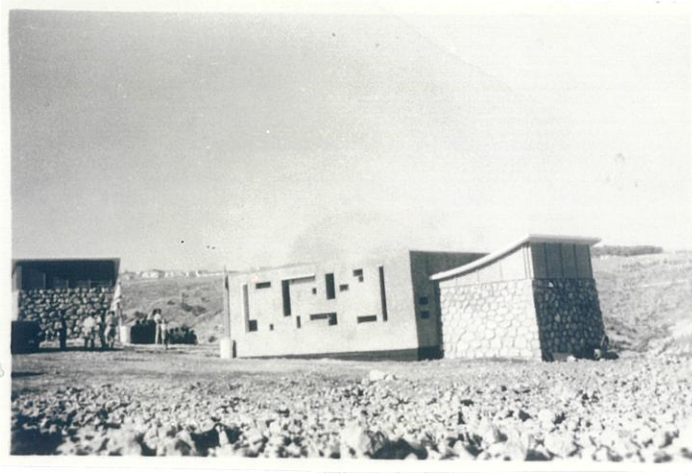
אכסנית הנוער "בית בנימין" - אז ועכשיו

בעמודים הבאים תוכלו לראות צילומים של אז ועכשיו. הצילומים של "אז" צולמו על ידי חוה (אחותו של בוני ושל סבי חיים) סמוך למועד חנוכת אכסנית הנוער ב-1959. התמונות החדשות צולמו בעת שבקרנו באכסניה. כפי שניתן לראות החזקנו בידינו את התמונות הישנות וניסינו לזהות את הבניינים של אז. רוב הבניינים נשארו וחלקם אף כפי שהיו ללא שינויים. במקרים רבים סתמו חלק מהחריצים שהאדריכל של אז תכנן. את הסיור שלנו ליוותה גילה מנהלת האכסניה (בתצלום למטה), שעזרה לנו בזיהוי הבניינים וסיפרה לנו על האכסניה של היום.

סיכום

מהעבודה הזו למדתי הרבה דברים על בוני. לא רק אני למדתי עליו אלא גם משפחתי. במסגרת ההכנות לעבודה ערכנו ביקור באכסניית הנוער בצפת שקרויה על שמו של בוני. בעקבות הביקור החלטנו להקים מחדש את קיר הזכרון לכבודו של בוני. עד עכשיו לא היה קיר מפני שהמנהלת לא ידעה מי זה "הבנימין" הזה וחשבה שהוא רבי בנימין שקברו נמצא ליד האכסנייה.

במסגרת העבודה ביקרתי בכמה מקומות שלא הייתי בהם אף פעם. המקומות הם האכסנייה, מפעל הכימיקלים שבוני עבד בו והקבר של בוני שדווקא כן הייתי בו. משפחתי כמעט כל שנה מבקרת בקבר שלו על הר הרצל.

אחד הדברים הנחמדים שהיו במסגרת העבודה היה סיור במפעל שבוני עבד בו, שערך לנו קצין הבטחון.

שבט הצופים "מודיעין" בירושלים, בו בוני היה פעיל, מתכוון לעשות ספר על בוגרי השבט שנהרגו. הם ביקשו ממני שאתן להם חומר שאסוף בעבודה ואני אכן מתכוון לתת להם עותק מהעבודה הזו ובכך לעזור להם בהכנת הספר.

בעבודה הזו למדתי הרבה דברים חדשים על בוני ועל משפחתי ובסיומה אני מרגיש הרגשה של סיפוק.

שבי המצרי

דכיהושע אניקסטור

יהושע אניקסטור, כיום חבר קב' יבנה.

**סיפורו של יהושע אניקסטור,
חייל צה"ל שנפל בשבי
המצרי, שנה וחצי לפני
„קדש” והחזר ארצה
החודש, לפני 15 שנה**

וזיו כוחותינו, פניתי פנימה יותר וצפונה
לכיוון מחנות רפית.

לאחר לילה, שבו התמדתי ללכת — האיר
השחר. עם אור היום הבחנתי בטעותי. ממקור
מות שונים, שאליהם ניסיתי לפנות גפתחה
אש לעברי, עברתי ממקום למקום ובכל מקום
הבחנתי בעמדות מצריות. היה גם מגדל מים
בריטי בשטח. לאחר שצפיתי בו והוא גראה
עוזב — גמרתי אומר להגיע אליו ולשהות בו
עד רדת החשיכה ואז לנסות ולצאת מן המל-
כודת.

הגעתי עד המגדל ממש. ברגע האחרון
ראיתי עמדת מיקלע מצרית מאחוריי. בתקווה
שלא הבחינו בי — פניתי אחורה ושוב נפלתי
למלכודת. מאחורי היתה עמדה אחרת. החיי-
לים שם הבחינו בי ויצאו לקראתי. חשבתי
להתנגד — אולם כל הנשק שברשותי היה
רובה ציני. ממולי היה מקלע כבד והחיילים
מהדג השני סגרו עלי.

הם תפסו אותי מיד. שאלתם הראשונה
היתה: אתה אנגלי או יהודי? עניתי: אני
יהודי. והמשך לא היה מילולי — אלא מטר
מהלומות. אחד מהם היכה בכת רובהו בראשי
ואיבדתי את ההכרה.

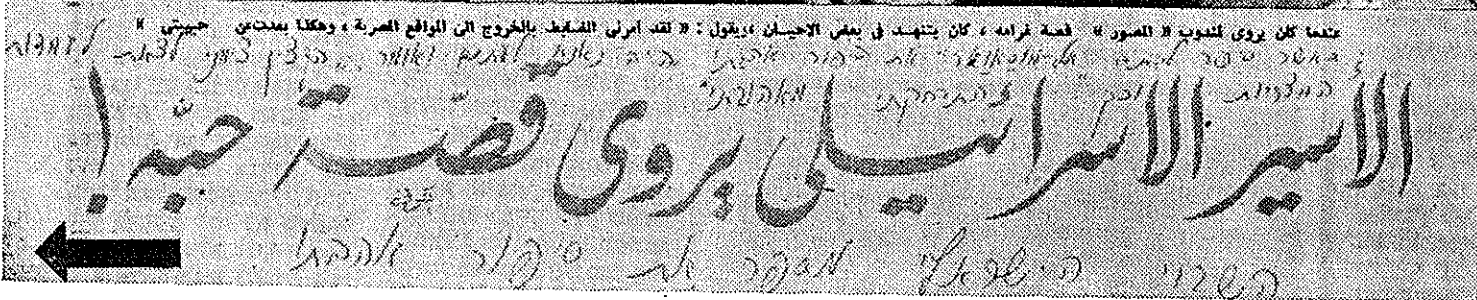
אני ו„המסכנים”

התעוררתי בבית הסוהר הצבאי בעבסיה.
הרגשתי היתה גוראה. אין לי מושג מה
אחרים חשו, לפני או אחרי גופלם בשבי
האויב. אולם אני חשתי עצמי מתוסכל. הדבר
הראשון שזכור לי היא ההרגשה של בדידות
אין-סופית. כמו שכאילו נותרתי לבד על כוכב
לכת אחר.

בית הסוהר שאליו הובלתי, בית הסוהר ה-
צבאי בעבסיה, נמצא בפרבר של קהיר. האיזור
כולו מלא מחנות צבאיים, והאיזור מוזכר
במקצת את צריפין. במקום זה שכנה גם
המפקדה הראשית של הצבא המצרי באותה
עת.

באותה תקופה הייתי הישראלי היחיד בשבי
המצרי, שאר האסירים בבית הסוהר היו חיי-
לים מצרים. הם נקראו: „המסכנים”.

סדר היום במחנה החל בארבע לפנות בוקר.
„המסכנים” היו מוצאים בריצה מתוך התאים,

השבו הישראלי מספר את סיפור אהבתו — זו הכותרת שליוותה כתבה מצולמת ב"אל מוסאוויר" על חייו בכלא המצרי.

הם גם היו הקשר היחיד שהיה לי אל ה-
עולם החיצון. דרך אחד מהם גודע לי שה-
שלטון במצרים התחלף ושנאצר עלה לשלטון
במקום המלך פארוק.

שלושה ימים לפני השחרור גודע לי, ש-
אני עומד להשתחרר. למחרת, היכו אותנו
מכות רצח. אני יודע על שום מה ולמה
היכו אותי. אולי כמתנת-דרך. כעבור יומיים
הסיעו אותי אל מעבר לתעלה, לסיני.

זאת היתה הפעם הראשונה שראיתי את
סיני בכלל ובפרט וזה היה אחרי „קדש”.
המחזה היה גורא. צה"ל הרס את הדרכים עד
היסוד — עד לאל-עריש. שם הועברנו לידי
האוי"ם, ובמחיצתם שהינו יומיים בדרך, ממולי
ראיתי שיירה של אלפי שבויים מצרים ש-
הוזרו תמורתנו.

רנע השחרור עצמו ייחרת בליבי תמיד.
כרגע המרגש ביותר בהיי. סוף סוף הייתי
בבית — לאחר תקופת שבי בת שנה וחצי.

(שודר בתוכנית „זכרון
דברים” בגלי צה"ל)

תשובתם היתה: שבבית הסוהר אני אורחם.
מחוץ לבית הסוהר יהיו פני הדברים אחרים.

לאכול קצין

הערבית שבפי היתה ערבית שנרכשה ש-
נים רבות קודם לכן בבית הספר. הדבר
היווה בעיה קשה עד שלמדתי את השפה.
זכור לי במיוחד מקרה, שבו רציתי לצאת
ולטייל. דפקתי על דלת התא וצעקתי: אני
רוצה לשוחח (כול) עם הקצין, וכך צרחתי
במשך שבוע. פתאום ניוכרתי, שבערבית ה-
מלה כול הינה לאכול ואילו אקול היא לדבר
— מכאן יוצא, שבמשך שבוע רצוף צעקתי
עד שניתר גרוני: „אני רוצה לאכול את
הקצין”. במקום: אני רוצה לדבר עם הקצין.
הדבר זיעזע אותי והחוויר לי, שעלי ללמוד
בראש וראשונה את השפה הערבית.

הסוהרים עצמם היו פלחים פשוטים, ש-
עבורם האלימות והסדיום היו חלק מובן מ-
אליו של השבי.

ומביאים מים בקופסאות פח בכדי לרפץ את
החול שמסביב למשרדים. האיזור הוא מדברי
והחול היה חודר למשרדים במידה אם לא
היו מתיונים עליו מים. כל דבר בבית הסוהר
נעשה בריצה. האסירים היו יוצאים לעבודות
שהחלו השכם בבוקר ונגמרו מאוחר בלילה,
כשהסוהרים מאחוריהם ובידיהם שוטים ו-
אלות. המפגרים בעבודה חטפו מכות נאמנות.
כל דבר בעצם, כל פקודה יכל עבודה — היו
מלוות במכות. מצבי היה טוב לאין ערוך
ממצבם של האסירים המצרים, „המסכנים”.
אותי היכו פעם פעמיים ביום ואילו אותם —
במשך כל הזמן.

בתאי היו אסירים מבין „האחים-המוסל-
מים”, חסאן אל עוריד ומוחמד ג'דיד. לאחר
הריצחו של חסן אל-באנה מנהיגם של „הא-
חים המוסלמים” הם נידונו למוות. חבריהם
של שכני לתא הוכו עד מוות והם המתו
לביצוע גור דיגם. בתחילה לא החלפנו דב-
רים בינינו, משום שהיה איסור לשוחח. אולם,
לאחר שביתות-רעב שערכנו, קיבלתי אישור
לטייל בחדר כמו שאר האסירים. בטיולים
אלה היינו מחליפים מלים ספורות וחפצים.
שאלתי אותם, מדוע הם מתנהגים אלי בצורה
חביבה שכזאת, שהרי הם שונאי המוצהרים?

לבד ב

לפי הידיעות שהיו בידינו, לא היו כוחות אויב בשטח. חצינו כביש אחד ולפתע נפתחה לעברנו אש חזקה. לאחר מכן נודע לי שב-לילה הקודם, נכנס אל השטח כוח מצרי בסדר גודל של גדוד, ותפס עמדות לאורך הכביש שלאורכו הוטל עלינו לסייר. הסייר נהרג מיד, אנו נסוגנו בכיוון הנגדי לאש — דרום-מזר, אולם, גם משם נפתחה לעברנו אש. היה זה המוצב הקידמי של הכוח המצרי, שהתפרס בלילה הקודם בשטח. נצמדנו לאדמה ובוחילה איטית נסוגנו אל מחוץ לשדה האש. למזלנו היה זה ליל ערפל, והערפל הכבד לא איפשר ראות ליותר מאשר כמה מטרים בלבד. המצרים שלחו סיירים לבדוק את השטח.

נפילתי למלכודת

סתננו החוצה מן המלכודת בהתנגדות יחידים. וחלנו החוצה ואיבדתי, כמוכח, קשר עין עם חברי הן מפאת הערפל הכבד והן עקב העובדה שחלנו לכיוונים שונים. לידי עברו הסיירים המצרים, אך למול, הם לא הצליחו להבחין בי. וחלתי במשך דקות ארוכות. המאמץ היה קשה, אולם הוציאה ששטפה לא היתה מחמת המאמץ. עקפתי את המוצבים ופניתי מזרחה. לפי החישובים שערכתי, היה עלי להגיע לצומת המובילה בכיוון לארץ. הגעתי לכביש והמשכתי ללכת. מאוחר יותר הבנתי, שטעיתי — ובמקום להתקרב לכיוון השטח שבו

חודש לפני 15 שנה, הוחלפו אלפי השבויים המצריים ש-נפלו לידי צה"ל במבצע סיני — בקומץ של שבויים ישראלים. אחד המוחזרים היה חייל "גבעתי" יהושע אניקסטר, שנפל לידי המצרים כשהיה בסיוור-מודיעין בגירת רפית. סיפור נפילתו בשבי חייו בכלא המצרי — והחזרתו — מובא מפיו:

בספטמבר '55, שבוצתי ליחידת מילואים חדשה בעבורי, "גבעתי", והועברנו דרומה לקראת חרגיל חטיבתי גדול. תוך כדי התרגיל החטיבתי פשטה יחידת צנחנים על משטרת חאן-יוניס, שברצועה, ובעקבות הפעולה נוצרה מתיחות בגירה — והועברנו לשובים השונים שבסביבה.

בלילה השני, לאחר שהועברנו, הוטלה עלי ועל עוד ארבעה חיילים משימה: לסייר לאורך רכס הכבישים בשטח המצרי, להגיע לצומת הכבישים רפיה-ניצנה ולחזור. חפירה זו נועדה להשיג ידיעות מודיעיניות לקראת הפשרות, שהיחידה כולה תופעל מאוחר יותר. עם רדת החשיכה הסיעו אותנו למקום לא ידוע, לנו ליד הגבול, סמוך לאבו-סאלם, הידועה היום ככרם-שלום. משם המשכנו רגלית מערבה, והיה עלינו לעבור כ-20 ק"מ בשטח האויב, מצפון ניראו הזרקורים ממחנות רפית, אולם המרחק בינינו לבין המחנות היה כה גדול, שגם אילו היו מכונים את הזרקורים לעברנו — לא היתה אפשרות שיבחינו בנו.

ספר בית-הכלא מגלה את זקנו של השבוי הישראלי: בתצלום משבועון מצרי.

מלים שאינן אהובות עלי

(המשך מעמוד 19)

אגב דיבורו אין איש המאה העשרים שם לב לכך, כי מאות מיליוני בני-אדם חיים עתה במשטרים הכופים את האמונה במלאכים ובשדים, בתרופות-קסם ובהשבעות ובאפיפורים אחרים. ויש לומר, כי במאה-העשרים הללו הינם גסים ומגושמים יותר — ובוודאי הרבה פחות סובטליים — מאלה של ימי-הביניים.

בינינו לבין עצמנו: האם היתה בימי-הביניים מנהג מכובדת, שבראשה עמדו בריות אפורות וגלמיות מסוגם של קוסיגין וברוצנייב? אולי אני טועה, אך גרמה לי, שדבר זה אינו מתקבל על הדעת. האם היתה בימי-הביניים תורה תיאולוגית ברורה, ומגושמת, ואי-דיוטית כמארכסיוס לפי גירסתם של הקארדינלים-האי-דיאולוגיים של האימפריה הסובייטית?

ודאי ישיבו לי: „אבל דברים אלה קיימים רק שם, במשטרים הטוטליטריים, המצערים, הבלתי-ליברליים, המפגרים". אולם עולם-החשך זה — האין גם הוא במאה העשרים? אין לנו שום רשות לסלק ממאה מאושרת זו שלנו את כל מה שאינו רצוי לנו, והרי עדיין אין כל יסוד לומר בוודאות, כי במאה העשרים, ההולכת ומתקרבת לקצה, עתיד לגבור דווקא יסוד האור-המוחלט שלנו, ולא החושך המצער שלהם. הרי תכופות נראה לנו, שלא כך הוא הדבר כלל וכלל.

יש נדמה, כי דווקא משום שזכינו לחיות ולמות במאה העשרים, צריכים היינו להבין ואף להזהרות עם ימי-הביניים החשוכים, ואגב — אולי גם לקנא בהם קצת. משום בשימי-הביניים נעשו כל התועבות והאימות שאנו יודעים עליהם מנסיכוננו במאה הזאת בקנה-מידה הרבה יותר לוקלי, והם היו יעילים-פחות מבחינה טכנית.

ועוד דבר לזכותם של ימי-הביניים: היו בימי-הביניים תפיסות של הקוסמוס, של האדם, של ההיסטוריה, שהן תואמות מאד את קורותינו ואת נסיכוננו שלנו, ויש שהן מבטאות אותם ביתר עוז וביתר הוד מאשר הביטויים בתקופתנו.

וקא כאיש המאה-העשרים יש לי חולשה רבה למיתוס „ביניים", אחד, מיתוס שיסודו במיתוס המניחיים, אותן הכיתות הדואליסטיות בנצרות של ימי-הביניים. בניגוד לחורה המקובלת, שראתה ברע שבעולם הזה חלק מן המיסתורין שברצון האל, אמרו המניחיים, שלא האל הוא שברא את העולם הזה, אלא השטן. ועל מינות זו רדפה הכנסייה את הכופרים עד-הרמה.

ודאי שאין זו תפיסת-עולם מלהיבה, אבל יש ודוקא לאיש המאה-העשרים עשויה תפיסה זו להיראות כתפיסה

הריאליסטית ביותר והמתישבת ביותר עם נסיכוננו ונסיכונ המאה שלו.

על כל פנים, העימות בין „ימי-הביניים החשוכים" ו„ימי המאה-העשרים" עשוי ללמדנו קצת ענוה וחרדה, והאיש החרד עשוי גם להיות איש זהיר יותר ושקול יותר. ה„שוויץ" הנאור (אם תרשו לי להשתמש במטבע-לשון לא אלגנטי זה), כנראה שהוא מצוי יותר בקרב אנשים, שמאורעות המאה-העשרים לא עברו על בשרם ממש, מאשר בקרב אלה שמאורעות אלה עברו עליהם. יתכן שאני טועה, אולם אני בוטה לשער, כי במשטרים הטוטליטריים מצויים פחות אנשים המכונים „תרבותיים" או „מתורבתים", הזורקים בקלות את הכינוי „ימי-הביניים" מאשר במערב. גם במערב או בחלקים ממנו עברו מוראות המאה-העשרים, אך המערב כנראה תחלים מהר יותר מדי מהר.

שם, בברית-המועצות ובפולין, למשל, קשה להת-עלם מפניה האמיתיים של המאה-העשרים. על כך מעידה גם הספרות הבלתי-רשמית המגיעה אלינו משם. לפני שנים לא כליך רבות הגיע משם שיר עברי, אותו כתב חיים לנסקי במחנה הסגר בסיביר, בימי-האימים הקשים ביותר של סטאלין.

כאשר אני קורא את השיר הזה או הוגה בו, תמיד הוא נראה לי כמסמך מימי-הביניים. יש בו, בשיר הזה, מצלילי הקינה של השירה הדתית או המוסיקה הדתית של ימי-הביניים. הדברים עולים כמו מתוך מעמקיו של בור-אפל, שהוא העולם כולו, וסביבתו אורבים ימי-הביניים הנצחיים, ימי-הביניים האורבים לאדם בכל התקופות.

בשבחה של השירה

(המשך מעמוד 19)

ועלי להסתפק, כמוכח, במעט-שבמעט. בחרתי בדוגמאות אלה לא משום שאלה שירים גדולים או חשובים, אלא אך-דווקא משום שהם שירים אמיתיים. הדבר אינו מבטל, כמוכח, את הצורך באבחנה בין ה„גדול" והגדול-פחות, ובין ה„חשוב" והחשוב-פחות, אבל הפעם יש לנו עניין רק באמיתי.

הנה שיר בן שני בתים של חיים לנסקי, משורר עברי שחי בברית-המועצות, ומת במחנה-הסגר. אשר לרקע של השיר, די לומר, כי ממחנה-הסגר הסור בייטי נושא חיים לנסקי את עיניו לעירית-מכורתו, ל-עברו ולילדותו:

אור, אורי, מי עליך גור: היגנו?
הו, תכל חשבנות, אי זרחתה!
כבר בלקש נדם צליל מנל ומרגז
קש גגי שטוף מלקוש, אסרו חג

עוד מכתב לי לגמור
מה כבר המספיק,
ריכונו של עולם, מה לפדות
ורוחבת הים והפה מפהק
דרוש בשמי בשלומי של הרוח.

הקורא בשימת-לב שיר זה יגלה בזה-אחר-זה את הפרטים הקטנים, המצטרפים לפלא, למאגיה של השיר: את התריזה שלעולם אינה בגאליה, אינה צפויה, את האליטרציה, את ההסדר המופלא הזה של השי-נים וה-ל"מים והדל"תים, ואולי זוהי המאגיה. וכנגדה — האנטי-מאגיה, המבע המלא של הכיסופים למה שהיה ואיננו, ויחד עם זאת — הפקחון, „אורי, אורי, והפה מפהק" — יחד.

★

ור בא דודר הולך, סגנון בא וסגנון הולך, והאמיתי עומד וקיים. לא הבאתי מן האנתולוגיה שלי משורר-רים נודעים, וגם חיים לנסקי אינו משורר נודע ביותר. אין לי ידיעות קדומות נגד משוררים ושירים נודעים, אבל העניין שבו אני דן הפעם — אמיתו של השיר לעומת כוזבו של השיר — אולי מבחנו היעיל ביותר הוא לגבי המשורר והשיר הבלתי-נודעים.

והנה שיר לא-נודע של משורר בלתי נודע באמת. שם השיר: „סוף דבר":

נכון אנוכי מר מותי, נכון ללכת
כך דיכרתי או בחיות נפשי עוז דורכת
בהיותי בריא ובכל מדוה לא נוגעתי
אכלו, כחלולתי עד שערך מות הגעתי
ובראותי את קצי, עין לעין,
בקשתי אומין לבי בקשתי ואין.
הנה, אנכי-מת על אימת נכר,
הרחק מאורח ורע,
הרחק מאשתי וילדי,

מי ישמע את אנתתי האחרונה, מי ישיח ידו על עיני מי ימוד את עומק מכאובי ויפטר לדור מרים אותי ויפטר בקבר חליי ויפזרי בארץ יכתבו?

שמו של המחבר: יהודה ליב גורדון — י"ג. הוא נולד בשנת 1830 ונפטר ב-1892. אכן, משורר-ההשכלה! הוא כתב שירה-עברית לפני היות העברית לשון מדור-בית. הוא כתב את שיריו במשקל שאבד עליו כלה. י"ג נודע בדורנו רק כמטרה (אולי מוצדקת) לצחוקם של תלמידים ומורים גם יחד. אולם, בסופו של דבר, השיר „סוף דבר", שנכתב ממש בסוף ימיו של המשורר, הוא שיר נפלא, שיר אמיתי. אני משער, שזו היתה גם דעתכם — על כל פנים, לפני שקראתם את שמו של המשורר.